

Autism och adhd, Vad är viktigt att veta om dessa tillstånd idag?

Marstrand 29.8. 2019

Svenny Kopp, specialist i barn-och ungdomspsykiatri, med.dr.

Gillbergcentrum, Göteborgs Universitet

1

Vad utmärker autism och adhd? (1 av 3)

- Vanligt förekommande tillstånd med tidig debut.
- Skolmisslyckanden är vanliga.
- Flickor med autism och adhd upptäcks senare än hos pojkar.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad utmärker autism och adhd? (2 av 3)

- Stressen är kraftigt förhöjd i familjer med barn med autism och/eller adhd.
- Barn med autism och adhd behöver ofta kontinuerligt kontakt med ett behandlingsteam (läkare, psykolog, pedagog och kurator).
- Både diagnoserna kan ses som "riskdiagnoser".

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad utmärker autism och adhd? (3 av 3)

- Många andra samtidiga psykiatriska tillstånd är vanligt förekommande.
- Autism och adhd påverkar individen långt upp i åldern.

Vad påverkar den psykiska hälsan?

- God sömn
- Många goda sociala kontakter
- Goda kognitiva resurser
- Omhändertagande föräldrar /bra partner
- God familje- eller egen ekonomi

Autism

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad är bra att veta om flickor och pojkar med autism? (1 av 3)

- Det är ett utvecklingsrelaterat tillstånd med tidig debut och med varierande grad av svårigheter högt upp i vuxen ålder.
- Det berör omkring 1 av 160 flickor och 1 av 60 pojkar.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad är bra att veta om autism hos flickor och pojkar? (2 av 3)

- Många flickor med autism förblir odiagnosticerade eller får felaktiga diagnoser.
- Undersökningsinstrumenten och diagnoskriterierna är utvecklade efter hur autism uppfattas hos pojkar.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad är bra att veta om flickor och pojkar med autism? (3 av 3)

- Stressen hos föräldrar till barn med autism är ökad och är högre än hos föräldrar med barn, som har en cerebral pares.
- Flickor och pojkar socialiseras olika och utsätts för olika påverkan från samhället och är biologiskt olika på en del sätt.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Varför ?

(1 av 2)

Varför måste jag leka med andra barn?

Varför är det så svårt att förstå vad andra menar?

Varför kan inte allt vara som vanligt?

Varför måste jag borsta tänderna ?

(Teckning av Gunilla Kvarnström)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Varför ?

(2 av 2)

- Varför måste jag gå till skolan?
- Varför blir jag ofta så trött?
- Varför måste jag se andra människor i ögonen?
- Varför är vissa ljud så jobbiga?

UNIVERSITY OF
GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Förekomst av autism (autistiskt syndrom, Asperger syndrom och autismliknande tillstånd)

1,5% (1/68 barn) (CDPC, 2014)

- Varav ca 50% har normal eller över normal begåvning (IQ).
- Ca 30% har en kognitiv funktionsnedsättning <70 IQ.
- Och ca 20% har 71-85 IQ.

Könskvot vid autism (pojke:flicka)

(1 av 1)

- **3:1** (*Rachel Loomes et al. 2017*)
- **2.0-2.6:1** (*Meng-Chuan Lai et al. 2012, Marja-Leena Mattila et al. 2011, Youngshin Kim et al. 2011*)

13

Vad är autism?

14

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad är autism?

- Ett tillstånd med en nedsatt drivkraft för social interaktion.
- Ett tillstånd med svårigheter att automatizera rörelser/sekvenser.
- Ett tillstånd med en långsamhet i kognitiva processer.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad ligger bakom de autistiska symptomen? (1 av 2)

- Svårigheter med att avläsa ansiktsuttryck.
- Svårigheter med mentalisering, tankar om vad andra tänker, tankar om andras behov.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad ligger bakom de autistiska symptomen? (störning i "the default network" i hjärnan) (2 av 2)

- Svårigheter med att förstå sammanhang, man växlar mellan att se delar och helheter (attention to detail, ATTD).
- Svårigheter med exekutiv funktioner, planera, prioritera, vara kognitivt oflexibel.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

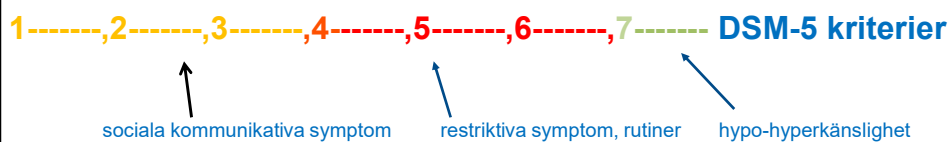
Diagnostiska kriterier vid autism DSM-5 (American Psychiatric Association, APA, 2013)

- A. Varaktig nedsättning i ömsesidigt socialt samspel och kommunikation (3 kriterier)
- B. Begränsat och repetetivt beteende, intressen eller /och aktiviteter (4 kriterier)
- C. Autistiska symptom skall ha funnits sedan tidig barndom
- D. Symptomen skall förorsaka en begränsning eller nedsättning i personens funktion
:

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Autism anses som ett "kontinuerligt" tillstånd

Autism är en beskrivning av symptom och ett heterogent tillstånd

UNIVERSITY OF
GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Avvikelser inom social och kommunikativ förmåga vid autism

- Ögonkontakt
- Svarsleende
- Att hälsa
- Att snabbt känna/förstå empati
- Ge tröst eller fråga om hur någon mår

Autism och sociala kontakter (1 av 3)

- Yngre kamrater eller äldre
- Oftast ensamma
- Tar sällan initiativ till kontakt
- Kan ha partner, vara gifta och ha barn

(Teckning av Gunilla Kvarnström)

Autism och sociala kontakter (2 av 3)

- Föredrar oftast att vara själva
- Blir utmattad av sociala kontakter
- Många tycker bättre om djur än människor

Autism och sociala kontakter (3 av 3)

- Blir ofta konflikter
- Inte självklart att dela med sig
- Är ofta styrande

Språkliga och icke språkliga svårigheter vid autism (1 av 2)

- Svårigheter att samtala spontant
- Talar om sina saker i monolog
- Frågar eller ber om det hon behöver
- Annorlunda språkrytm eller betoning

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Språkliga och icke språkliga svårigheter vid autism (2 av 2)

- Kan vara ansträngande att tala
- Talar ej om känslor
- Använder sällan gester
- Begränsat ansiktsuttryck (utslätad mimik)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Rutiner, repetitiva rörelser, specialintressen

- Upprepar stereotyp ord, meningar eller rörelser (ekolali, stereotypier, radar upp saker).
- Inga förändringar får ske, bunden till rutiner och ritualer (kan vara verbala).
- Strakt begränsade intressen, som är starka i sin intensitet, kan vara olika projekt.

Special intressen

hos flickor med autism

- Djur
- Andra kulturer
- Kända personer
- Film- och TV-serier
- Fantasy, Manga böcker
- Måla
- Språk

Special intressen

hos flickor med autism

- Pyssla-bygga
- Smink
- Utseende, frisyrrer
- Seriefigurer
- Fakta, ex.klimatförändring
- Dataspel

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Perceptionssvårigheter, hyper- eller hypokänslighet av olika sensoriska stimuli hos flickor med autism (1 av 2)

- Överkänslig för ljud
- Överkänslig för ljus
- Okänslig för kyla, svårt klara av värme
- Hög smärtröskel

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Perceptionssvårigheter, hyper- eller hypokänslighet av olika sensoriska stimuli hos flickor med autism (2 av 2)

- Svårt för beröring, hur kläder sitter åt
- Känslig för ytstrukturer
- Duktig på att känna lukter, luktar ofta på föremål

Områden att ta upp vid utredning av autism

- Sönmönstret
- Matsituationen
- Lekbeteende/
sysselsättning
- ADL – funktion (Allmän Daglig
Livsföring), hygien, mat. m.m.

Hur tidigt kan man upptäcka autism?

- Mellan 12-18 månader förekommer oftast noterbara symptom
- Föräldrar söker tidigt för sina barn med autistiska svårigheter på BVC

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Hans Aspergers beskrivning av pojkar med "autistisk psykopati", 1944, (1 av 2)

- Udda, naiva
- Inlärningssvårigheter
- Saknar sunt förnuft
- Tänker självständigt
- Hyser stor tillgivenhet för utvalda personer

33

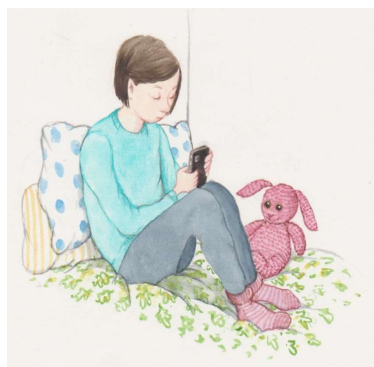
Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Hans Aspergers beskrivning av pojkar med "autistisk psykopati", 1944, (2 av 2)

- Saknar respekt för auktoriteter
- Ofta oändliga diskussioner
- Inte sällan distanslös
- Har svårt med grupper

34

Diagnostiska utmaningar vid autism

35

Diagnostiska utmaningar

vid autism (1 av 2)

- Klinikerns egen uppfattning.
- Föräldrarnas oro bekräftas inte av lärarna för flickor.
- Gränsen för autism och icke-autism är baserad på klinisk bedömning.

36

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Diagnostiska utmaningar

vid autism (2 av 2)

- Tester som används vid utredningar är riktade mot symptom som man funnit hos pojkar.
- De diagnostiska kriterierna som är baserade på forskning och kliniska erfarenheter är manligt vinklade

37

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vilka faktorer skiljer sig mellan könen och kan påverka förekomsten av autism eller diagnosen autism?

- Autism är vanligare hos pojkar än hos flickor
- Pojkar mognar senare
- Pojkar har en senare språkutveckling
- Pojkar är mer dominerande/fysiskt aggressiva
- Autistiska drag är generellt vanligare hos pojkar

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Möjliga orsaker till att flickor mer sällan än pojkar får diagnosen autism? (2 av 2)

- Bättre social kompetens hos flickor
- Olika lekbeteende hos flickor och pojkar
- Olika intressen hos flickor och pojkar
- En tidigare utveckling av finmotoriken hos flickor

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Studier som visar skillnader i autistiska symptom hos flickor och pojkar

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Social interaktion, skillnad mellan flickor och pojkar med autism (1 av 3)

- Flickor med autism tenderar att använda livligare gester än pojkar (*Agnieszka Rynkiewicz et al. 2016*).
- Pojkar med autism lekte ensamma medan pojkar utan autism lekte organiserade lekar med andra pojkar (*Michelle Dean et al. 2014*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Social interaktion, skillnad mellan flickor och pojkar med autism (2 av 3)

- Flickor med autism ställde sig nära klasskamrater och "gick in och ut" i olika aktiviteter, vilket dolde deras sociala svårigheter (*Michelle Dean et al. 2014*).
- Flickor med autism är möjligen bättre på att dölja sina svårigheter än pojkar med autism (*Sarah Bargiela, 2016*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Skillnad i social interaktion mellan flickor och pojkar med autism (3 av 3)

- Pojkar med autism var mer öppet uteslutna av kamrater i jämförelse med flickor med autism, vilka nonchalerades mer än uteslöts (*Michelle Dean et al. 2014*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Vad betyder egentligen att kamouflera/dölja autism?

- Det betyder att man använder vissa sociala strategier för att dölja sitt autistiska beteende.
- Det betyder att man hindrar eller minskar möjligheterna att andra skall upptäcka de sociala svårigheter, som man har.

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Autism och samsjuklighet (1 av 2)

Adhd

Sömn-
svårigheter

Ångest

45

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Autism och samsjuklighet (2 av 2)

Adhd 60–80 %	Läs- och/eller skrivsvårigheter 40 %	Psykos, MCDD, Hallucinationer?
Sömnsvårigheter < 50 %	Depression 30 %	Tvängssyndrom 20 %
Ångest 40–50 %	Trots i hemmet 30 %	Ätstörning 20 %
		Motorisk koordinations- störning 20-50 %

46

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ätstörningar och autism, vanligaste matproblemen vid autism

- 50- 83% av barn med autism har ett selektivt ätande (*Ahearn et al.2001, Geier, 2012*).
- Har aldrig haft en “normal” matrepertoar.
- Prövar inte nya rätter, neophobia (*Nicholls 2001*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ätstörningar och autism, undvikande/restriktiv ätstörning ARFID (2 av 3)

- Karaktäriseras av;
- selektivt ätande
- rädsla för att äta
- perceptuella upplevelser av obehag angående, smak, konsistens eller ointresse av att äta

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Andra diagnoser eller könstillhörigheter

- Gender dysfori
- Gender identity disorder
- Transexualism

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Differentialdiagnoser vid autism (1 av 2)

- Adhd
- Selektiv mutism
- Anorexia nervosa
- Tvångssyndrom

Differentialdiagnoser

autism (2 av 2)

- Social fobi
- Språkstörning
- Social och kommunikativ störning (DSM-5)

51

Skillnad mellan autism och adhd

- Större funktionsnedsättning.
- Större svårigheter med dagliga rutiner.
- Fler ångest diagnoser.
- Längre sammanhängande frånvarande från skolan.
- Större ensamhet.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Risk faktorer

hos flickor och kvinnor
med autism (1 av 2)

- Högre självmords
frekvens
(*Tatja Hirvikoski,
2016*)
- Högre dödlighet
(*Tatja Hirvikoski,
2017*)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Risk faktorer

hos flickor och kvinnor
med autism (2 av 2)

- Sexuella övergrepp
(*Bargiela et al. 2016*)
- Ökade muskelsmärter
(*Karin Asztély, m.fl.
accept. 2019*)

Risk faktorerer

vid autism (3 av 3)

För lite fysisk aktivitet

Stressfaktorer vid autism (1 av 2)

- Snabba sociala förändringar
- Osäkerhet angående roll förväntningar
- Stora grupper och nätverk
- Ostrukturerade sociala situationer

Stressfaktorer vid autism (2 av 2)

- Viktiga sociala "övergångar" (ungdom-vuxen)
- Många känslomässiga problem
- "Allt stressar"

57

Prognos för flickor och pojkar med autism? (1 av 2)

- Flera har både med yrke och familj (*Sula Wolff 1995*).
- Många kvinnor och män bor kvar hos föräldrarna (*Patricia Howlin 2004*).
- Kvinnor hade samma frekvens av missbruk och asocialt beteende som män (*Sula Wolff 1995*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Prognos för flickor och pojkar med autism??

(2 av 2)

- Klarar universitetstudier men har svårt att få eller klara arbete (*Peter Szatmari 1989, Patricia Howlin 2004*).
- 5% utvecklar schizofreni (*Digby Tantam 1991, Sula Wolff 1995*).
- Fler kvinnor inom rättspsykiatrisk vård än inom befolkningen i stort (*Henrik Söderström 2002*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

”We Belong”

Outcome projekt (Aspect), Autism Spectrum Australia

- Undersökning av 313 vuxna med autism (222 män och 91 kvinnor) där de uppgav sina livserfarenheter, önskningar och hjälpbehov.
- Likheter förelåg gällande utbildningsnivå, arbetslöshetsfrågor, och beroende av hjälp i sina dagliga aktiviteter.

”We Belong”

Outcome projekt (Aspect), Autism Spectrum Australia

- Bland kvinnorna hade en högre andel mentala hälsoproblem (83%/67%).
- Kvinnor visade sig vara mer socialt isolerade än männen.
- 52% av kvinnorna var nöjda med sin sociala situation medan 67% av männen var nöjda med sina sociala aktiviteter.

Girls with social and/or attention deficits

(Svenny Kopp, 2010, Göteborgs universitet)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Uppföljning av flickor med autism 15-20 år efter diagnos, preliminära resultat (1 av 4)

- En pågående uppföljningsstudie av 100 unga kvinnor med autism och/eller adhd, diagnosticerade 1999-2001.
- För närvarande undersöks en jämförande kontrollgrupp. Forskare som är knutna till projektet: Svenny Kopp, Karin Asztély, Agneta Rosengren, Pia Forsberg och Sara Landberg, Gillbergcentrum, Göteborgs Universitet.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Uppföljning av flickor med autism 15-18 år efter diagnos, preliminära resultat (2 av 4)

- Trötthet och orkeslöshet är för många dagliga utmaningar.
- Många är beroende av sina föräldrars eller partners stöd för vanliga aktiviteter.
- Få har några inplanerade fritidsaktiviteter.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Uppföljning av flickor med autism 15-18 år efter diagnos, preliminära resultat (3 av 4)

- Många har kvarvarande problem med ADL-funktioner.
- För många är det svårt att påbörja aktiviteter.
- De flesta saknar vänner eller har väldigt få vänner

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Uppföljning av flickor med autism 15-18 år efter diagnos, preliminära resultat (4 av 4)

- Ekonomin är ett stort bekymmer för många.
- För flera unga kvinnor tycks det vara enklare att finna en manlig partner än en kvinnlig vän.
- Omkring 2/3 unga kvinnor har någon form av kronisk smärta.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Adhd

Vad innebär det att ha adhd?

- Det innebär att ha ett lite annorlunda funktionssätt
- Det innebär bristande kontroll av känslor, energinivå och av beteendet
- Det gäller bristande tillgång till arbetsminne och att kunna styra sin motivation
- Problem med att utföra det man egentligen vet man borde göra

69

Vad krävs för att diagnosticeras med adhd?

- Kriterier inom 3 huvudområden, överaktivitet, impulsivitet, uppmärksamhetsstörning
- Debut före 12 års ålder
- Funktionsnedsättning
- Symptom i två olika miljöer

70

Adhd och andra viktiga symptom områden

- Sociala interaktionsproblem
- Desorganisering, exekutiva funktioner
- Emotionell labilitet
- Fysisk och/eller verbal aggressivitet
- Stressintolerans

(Keith Conners m.fl., 1999, Nancy Nussbaum, 2012, Julia Rucklidge, 2010, Michael Rösler m.fl., 2008,).

Varför förstår ni inte?

- Varför fattar ni inte att jag inte "fixar" skolan ?
- Varför tror ni att jag kan bara jag anstränger mig mer?
- Varför fattar ni inte att jag har så svårt för att somna?

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Varför förstår ni inte?

- Varför förstår ni inte jag inte kan koncentrera mig?
- Varför förstår ni inte att jag är utanför i kamratgruppen?
- Varför slutar ni inte tjata på mig när jag blir så arg?

73

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Populations förekomst av adhd

(1 av 2)

- 9,2%, 7-29 år (*Ujjwal Ramtekkar m.fl. 2010*).
- 7,2%, barn under 18 år (*Rae Thomas m.fl. 2013*).

Könskvot (pojke:flicka)

- 2,3:1, 7-29 år (*Ujjwal Ramtekkar et al. 2010*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Populations förekomst av adhd

(2 av 2)

- 2-5% flickor 6-18 år (*Svenny Kopp m.fl. 2005*)
- 7,5% flickor 7-29 år (*Ujjwal Ramtekkar et al. 2010*).

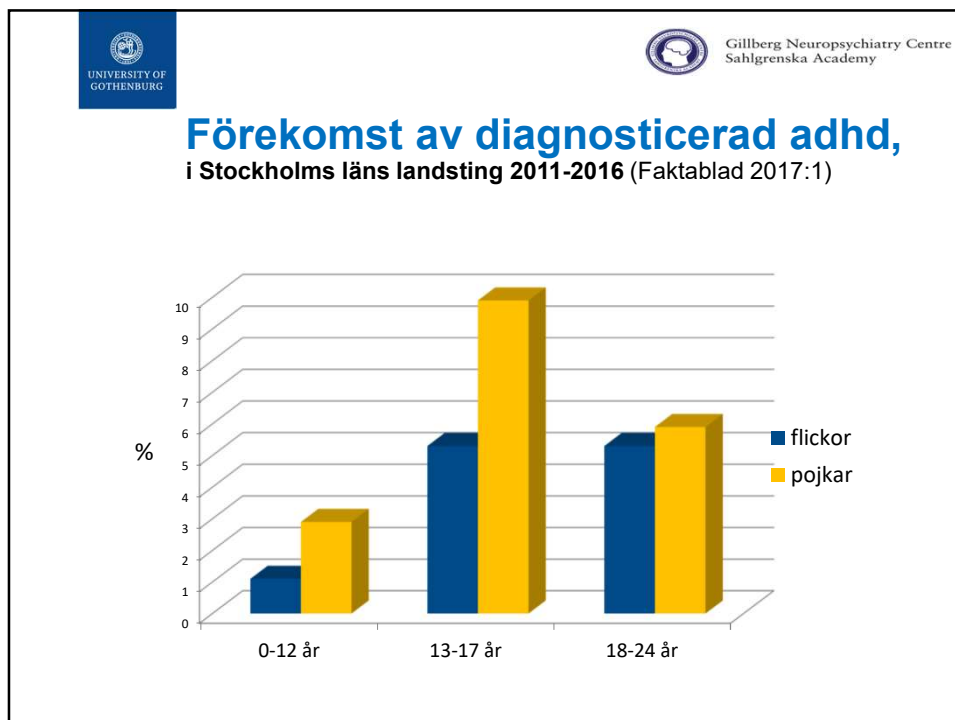

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Könskvot (pojkar:flickor) klinikfall av adhd 2011-2016

i Stockholms läns landsting 2011-2016 (Faktablad 2017:1)

Åldersintervall	2011	2016	2011-2016
0-12 år	4:1	2,7:1	2,6:1
13-17 år	2,6:1	1,8:1	1,7:1
18-24 år	1,1:1	1:1	1,1:1

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Likheter mellan flickor och pojkar med adhd

- Ingen skillnad i kärnsymptom eller subtyper mellan flickor och pojkar med adhd (*Joseph Biederman m.fl., 2002, 2005, Jose Bauermeister m.fl. 2007*).
- Lika stor funktionsnedsättning hos flickor och pojkar med adhd (*Joseph Biederman m.fl., 2002, 2005, Dara Babinski m.fl., 2011*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Skillnader mellan flickor och pojkar med adhd (1 av 5)

- Omgivningen bedömer flickor och pojkars psykiska symptom olika (*David Jackson m.fl., 2004, Regina Bussing 2003*).
- Flickor behandlas mindre med farmaka än pojkar (*Miller, 2004, Zoega m.fl., 2010, Läke medelsverket 2016*).

79

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Skillnader mellan flickor och pojkar med adhd (2 av 5)

- Flickor/unga kvinnor har lägre självkänsla och upplever mer stress och skam än pojkar med adhd (*Julia Rucklidge & Ruth Tannock 2001, Patricia Quinn & Sharon Wigal 2004, Dara Babinski m.fl. 2011*).

80

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Skillnader mellan flickor och pojkar med adhd (3 av 5)

- Flickor är trotsigare mot sina mödrar än mot lärare medan pojkar har lika beteende mot båda (*Stephen Hinshaw, 2002*).
- Flickor vårdas oftare på psykiatrisk klinik än pojkar med adhd i vuxen ålder (*Sören Dalsgaard, m.fl., 2002*).

81

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Skillnader mellan flickor och pojkar med adhd (4 av 5)

- Exekutiva funktionsbrister påverkar flickor med adhd mer än pojkar i relation till kamratfunderande (*Meghan Miller & Stephen Hinshaw, 2009*).

82

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlrenska Academy

Skillnader mellan flickor och pojkar med adhd (5 av 5)

Hormonella faktorer är viktiga att väga in vid adhd och könsskillnader
(Nancy Nussbaum, 2012)

83

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlrenska Academy

Diagnostiska problem med adhd (1 av 2)

- DSM-IV-kriterierna, kriteriebeskrivningen, gränsvärde
- Skattningsskalor, cut-off gräns
- Flickor och pojkar utan adhd är olika vad gäller överaktivitet, impulsivitet, uppmärksamhet och social kompetens

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Diagnostiska problem med adhd (2 av 2)

- Olika könsbeteenden förstärker eller döljer adhd symptom
- Troligen olika symptomutvecklingen för flickor och pojkar i olika åldrar?

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Överaktivitet /impulsivitet hos flickor md adhd (Janice Grskovic & Sydney Zendall, 2010)

- Pratar för mycket
- Byter för ofta kamrater utan att tänka sig för
- Avbryter andra,
- Pratar för högt,
- Ändrar samtalsämne ofta
- Säger saker utan att tänka sig för
- Prata med klasskamraten bredvid

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Överaktivitet /impulsivitet hos flickor md adhd

(Ohan & Johnston, 2005, Svenny Kopp, 2010)

- Rastlös och rör sig mycket, men lämnar sällan sin plats i skolan
- Skriver, kladdar
- "Hyperpratar"
- Hyperreagerar
- Hypersocial (vet vad alla gör)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Överaktivitet /impulsivitet hos flickor md adhd

(Ohan & Johnston, 2005, Svenny Kopp, 2010)

- Lämnar aktiviteter (matbordet)
- River av nagelbanden
- Rör fötterna under bordet
- Tuggar tuggumi
- Tanketrängsel

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Viktigt känna igen överaktivitet hos flickor med adhd (1 av 2)

- Överaktivitet kan leda till missbruk (*Steve Lee m.fl. 2010*).
- Överaktivitet kan leda till svårigheter med kamrater och partners (*Susan Young m.fl. 2005*).
- Överaktivitet medför risk för ineffektiva copingstrategier (*Susan Young m.fl. 2005*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Socialt samspel, olika för flickor och pojkar

- Flickor samtalar mer om erfarenheter, känslor och upplevelser, medan pojkar föredrar att umgås runt aktiviteter, tävlar mot varandra och har mer konkreta samtal. Samspelet mellan flickor och speciellt hos flickor med adhd är mer uppfostrande än för pojkar med adhd (*Julia Rucklidge, 2010*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Samsjuklighet hos flickor och pojkar med adhd (1 av 4)

- Mellan 45-90% av flickor och pojkar med adhd som söker klinik har åtminstone 1 annan psykiatrisk diagnos (*Joseph Biederman m.fl., 1999, 2002, Svenny Kopp m.fl., 2010*).
- Ingen skillnad i antal andra diagnoser mellan flickor och pojkar med adhd från befolkningsstudier (*Brian Graetz m.fl. 2005, Jose Bauermeister m.fl., 2007*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Samsjuklighet hos flickor med adhd (2 av 4)

- Posttraumatiskt stressyndrom mer vanligt hos flickor/kvinnor med adhd (*Julia Rucklidge, 2008*).
- Självskaðebeteende vanligare (*Julia Rucklidge & Ruth Tannock, 2001, Erika Swanson m.fl., 2014, Stephen Hinshaw m.fl., 2012*).
- Samsjukligheten fortsätter in i ungdomsåren (*Dara Babinski m.fl., 2010*).
- Högre ökning av ångest och depression i tonåren hos flickor än pojkar med adhd (*Benjamin Lahey m.fl. 2007*).

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Adhd och samsjuklighet (3 av 4)

Ångestsyndrom	Sömnstörning	Läs-och skrivsvårigheter
---------------	--------------	--------------------------

93

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Adhd (4 av 4)

Sömnsvårigheter 50 %	Depression 30-50 %	Autistiska drag 30%
Läs- och/eller skrivsvårigheter 40 %	Trotssyndrom 30 %	Uppförandestörning 20%?
Ångest 30-50 %	Tvångssyndrom 20-30 %	Ätstörning 20 %
		Motorisk koordinationsstörning 30 %

94

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ätstörningar och adhd (1 av 2)

- Individer med ätstörningar har en förhöjd risk att ha odiagnosticerad adhd
- Om en kvinna eller flicka har adhd är det oftast svårare att ta till sig KBT- behandling (KIT, 2016)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ätstörningar och adhd (2 av 2)

Bulimia
Nervosa

Hetsättnings-
störning

Anorexia
Nervosa

Risker för flickor och pojkar med adhd (1 av 7)

- Skolmisslyckande (*Joseph Biederman m.fl., 1999, Stephen Hinshaw, 2002*)
- Mobbning (*Svenny Kopp m.fl. 2010, Torunn Stene Nøvik m.fl., 2006*)

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Risker för flickor med adhd (2 av 7)

- Självmord, självmordshandlingar och självmordstankar hos äldre tonåriga flickor (*Julia Rucklidge & Ruth Tannock, 2001, Stephen Hinshaw m.fl., 2012*)
- Ökad risk för att utsättas för både fysiskt och sexuellt våld (*Hinshaw, 2001, Julia Rucklidge & Brown, 2006*).

Risker för flickor och pojkar med adhd (3 av 7)

- Rökning (*Biederman et al. 2002, Irene Elkins 2007, Svenny Kopp m.fl., 2010*)
- Annat missbruk med eller utan uppförandestörning (*Brooke Molina m.fl., 2002, O'Brien, 2010, Steve Lee m.fl., 2010*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Risker för flickor och pojkar med adhd (4 av 7)

- Tonårsgraviditeter (*Russell Barkley, 1994, Eugene Arnold, 1996, Venla Lehti, 2012*).
- Kriminalitet (*Maija Konstenius m.fl., 2015*).

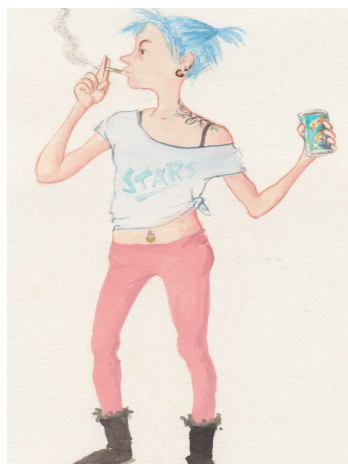
100

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgreńska Academy

Risker för tonåringar och kvinnor med adhd (5 av 7)

- Självskadebeteende, impulskontrollssvårigheter och aggressivt beteende i tonåren. (Stephen Hinshaw, m.fl. 2012, Erika Swanson, 2013).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgreńska Academy

Risker för flickor och pojkar med adhd (6 av 7)

- Högre dödlighet i ung ålder os kvinnor (Sören Dalsgaard m.fl. 2015).
- Olycksfall (Steve Lee & Stephen Hinshaw, 2005, Steve Lee m.fl., 2010)
- Risk för mer muskelsmärk hos unga kvinnor (Karin Asztély m.fl (accept. 2019)

Risker för flickor med adhd (7 av 7)

- Fetma ökar hos flickor och kvinnor med adhd (*Seema Kumar m.fl. 2016*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Behov av tidig upptäckt för både flickor och pojkar med adhd för att minska riskerna av negativ utveckling

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Behov av tidig identifiering av flickor med adhd (1 av 2)

För att kunna sätta in verksamma interventioner för:

- Inlärningsmässiga svårigheter (*Stephen Hinshaw, 2002, Joseph Biederman m.fl., 1999, 2002*).
- Sociala samspelssvårigheter (*Jill Thurber m.fl. 2002, Amori Yee Mikami & Hinshaw, 2003, Zalecki & Hinshaw, 2004, Dara Babinski m.fl. 2010*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Behov av tidig identifiering av flickor med adhd (2 av 2)

- Neuropsykologiska svårigheter (*Stephen Hinshaw m.fl., 2002, Miller & Stephen Hinshaw, 2009, 2012*).
- Familjerelaterade svårigheter (*Tara Peris & Stephen Hinshaw, 2003, Alison Briscoe-Smith, & Stephen Hinshaw, 2006, Steve Lee m.fl., 2005*).

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ta med hem !

- Adhd hos flickor upptäcks i högre utsträckning än för 10 år sedan
- Flickor diagnosticeras senare än pojkar
- Adhd innebär ofta kvarstående funktionsnedsättningar i ung vuxen ålder

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

Ta med hem !

- Sociala svårigheter påverkar flickor allvarligt
- Adhd kan innebära betydande risker för flickor
- Det finns ett stort behov av att utveckla speciella behandlingsmetoder för sociala färdigheter, stressreducering och förebygga depression.

Gillberg Neuropsychiatry Centre
Sahlgrenska Academy

